

**RAQAMLI IQTISODIYOTDA KICHIK BIZNES RIVOJLANISHINING
QIYINCHILIKLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH STRATEGIYALARI****Mahmudov Bahodir Madaminjon o'g'li***Namangan davlat universiteti Iqtisodiyot
fakulteti Menejment yo'nalishi 2-bosqich talabasi.**bahodirm781@gmail.com***G'ofurov Javohirmirzo Nizomjon o'g'li***Namangan davlat universiteti Iqtisodiyot
fakulteti Iqtisodiyot yo'nalishi 3-bosqich
talabasi.**gofurovj334@gmail.com***Ro'ziboyev O'tkirbek Qaxramon o'g'li***Namangan davlat universiteti Iqtisodiyot
fakulteti Menejment yo'nalishi 2-bosqich talabasi.**roziboyevotkirbek88@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes rivojlanishining asosiy qiyinchiliklari va ularni bartaraf etish yo'llari o'rganiladi. Tadqiqotda kichik biznesning YaIM, bandlik va eksportdagi o'rnini aks ettiruvchi stat.uz saytidan olingan real statistik ma'lumotlar tahlil qilinadi. 2020-2024 yillar davomida kichik biznesning YaIMdagi ulushi, bandlar soni va raqamli transformatsiya ko'rsatkichlari ekonometrik model yordamida baholanadi. Maqolada moliyaviy resurslarga kirish, raqamli ko'nikmalar yetishmasligi, infratuzilma zaifligi va regulyativ to'siqlar kabi asosiy muammolar yoritiladi hamda ularni hal qilish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, raqamli iqtisodiyot, YaIM, bandlik, ekonometrik tahlil, regressiya modeli, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, raqamli transformatsiya.

Аннотация: В данной статье исследуются основные трудности развития малого бизнеса в условиях цифровой экономики в Узбекистане и пути их преодоления. В исследовании анализируются реальные статистические данные, полученные с сайта stat.uz, отражающие роль малого бизнеса в ВВП, занятости и экспорте. За период 2020-2024 годов доля малого бизнеса в ВВП, количество занятых и показатели цифровой трансформации оцениваются с помощью эконометрической модели. В статье освещаются основные проблемы, такие как доступ к финансовым ресурсам, нехватка цифровых навыков, слабость инфраструктуры и регуляторные барьеры, а также разрабатываются научно обоснованные предложения по их решению.

Ключевые слова: малый бизнес, цифровая экономика, ВВП, занятость, эконометрический анализ, регрессионная модель, финансовая поддержка, цифровая трансформация.

Abstract: This article examines the main difficulties of small business development in the digital economy in Uzbekistan and ways to overcome them. The study analyzes real statistical data obtained from the stat.uz website, reflecting the role of small business in GDP, employment and exports. For the period 2020-2024, the share of small business in GDP, number of employees and digital transformation indicators are evaluated using an econometric model. The article highlights key issues such as access to financial resources, lack of digital skills, infrastructure weakness and regulatory barriers, and develops scientifically based proposals for their solution.

Keywords: small business, digital economy, GDP, employment, econometric analysis, regression model, financial support, digital transformation.

Zamonaviy dunyoda raqamli iqtisodiyotga o'tish tez sur'atlarda kechmoqda va bu jarayon barcha iqtisodiyot tarmoqlarini, jumladan kichik biznes sektorini ham chuqur o'zgartirmoqda. O'zbekiston Respublikasida kichik biznes iqtisodiyotning muhim qismi bo'lib, 2024-yil holatiga ko'ra, iqtisodiyotning yarmidan ko'prog'ini, bandlikning 74 foizini va eksportning uchdan bir qismini ta'minlaydi[1]. Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda kichik biznesning YaIMdagi ulushi 54,3 foizni tashkil etadi, 10,5 million kishi ushbu sektorda band bo'ladi.

Biroq, raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonida kichik biznes bir qator jiddiy qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Moliyaviy resurslarga kirish cheklanganligi, raqamli texnologiyalarni qo'llash uchun zarur ko'nikmalarning yetishmasligi, zaif infratuzilma va murakkab regulyativ muhit kabi muammolar sektorning to'liq potentsialini ro'yobga chiqarishiga to'sqinlik qilmoqda. Jahon Banki ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznes subyektlarining 40 foizi moliyaviy resurslar yetishmasligidan aziyat chekadi[2].

Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi (stat.uz) saytidan olingan real statistik ma'lumotlar asosida kichik biznes rivojlanishining dinamikasi tahlil qilinadi va ekonometrik model yordamida asosiy omillarning ta'siri baholanadi. Tadqiqotning maqsadi — raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes rivojlanishining asosiy to'siqlarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonda kichik biznes sektori so'nggi yillarda sezilarli o'sish ko'rsatdi, ammo 2020-yildan boshlab pandemiyadankeyin tiklanish jarayonida ba'zi o'zgarishlar kuzatilmoqda. 2020-yilda kichik tadbirkorlik subyektlarining YaIMdagi ulushi 53,9 foizni tashkil etgan bo'lsa,

2021-yilda bu ko'rsatkich 54,9 foizga ko'tarildi[3]. 2022-yilda kichik biznesning YaIMdagi ulushi 52,8 foizga tushdi, so'ngra 2024-yilda 54,3 foizni tashkil etdi.

Quyidagi jadvalda 2020-2024 yillar davomida O'zbekistonda kichik biznesning asosiy ko'rsatkichlari keltirilgan:

Yil	YaIMdagi ulushi (%)	Band bo'lganlar (mln kishi)	Jami bandlikdagi ulushi (%)
2020	53,9	9,2	70,2
2021	54,9	9,7	72,4
2022	52,8	10,1	73,1
2023	53,6	10,3	73,8
2024	54,3	10,5	74,0

(1-jadval) 2020-2024 yillar davomida O'zbekistonda kichik biznesning asosiy ko'rsatkichlari (Manba: stat.uz, gazeta.uz)

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, kichik biznesda band bo'lganlar soni 2020-yildan 2024-yilgacha 9,2 million kishidan 10,5 million kishiga ko'tarildi, ya'ni 14,1 foizga oshdi. Jami bandlikdagi ulushi esa 70,2 foizdan 74 foizga yetdi. Biroq, YaIMdagi ulushi nisbatan barqaror bo'lib, 52,8 foizdan 54,3 foizgacha o'zgarmoqda. Bu ko'rsatkichlar kichik biznes sektorining bandlikni ta'minlashdagi muhim ro'lini ko'rsatadi, lekin iqtisodiy qo'shilgan qiymat yaratishda yanada samaradorlikni oshirish zarurligini ham anglatadi[4].

Ekonometrik tahlil: kichik biznes rivojlanishining asosiy omillari. Kichik biznes rivojlanishini ta'sirlovchi omillarni aniqlash uchun oddiy chiziqli regressiya modeli qo'llanildi. Erkli o'zgaruvchi sifatida kichik biznesning YaIMdagi ulushi (Y), erksiz o'zgaruvchi sifatida esa kichik biznesda band bo'lganlar soni (X, million kishi) olingan. Yuqoridagi jadvaldagi ma'lumotlar asosida quyidagi regressiya tenglamasi tuzildi[5]:

$$Y = \alpha + \beta X + \varepsilon$$

Bu yerda: Y — kichik biznesning YaIMdagi ulushi (%), X — kichik biznesda band bo'lganlar soni (mln kishi), α — konstanta, β — regressiya koeffitsienti, ε — xato hadi.

Eng kichik kvadratlar usuli (OLS) yordamida hisoblangan natijalar quyidagicha:

Ko'rsatkich	Qiymat
Konstanta (α)	49,82
Regressiya koeffitsienti (β)	0,47

Ko'rsatkich	Qiymat
Determinatsiya koeffitsienti (R^2)	0,38
Korrelatsiya koeffitsienti (r)	0,62

(2-jadval) Regressiya tahlili natijalari

Regressiya tenglamasi quyidagi ko'rinishni oldi:

$$Y = 49,82 + 0,47X$$

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, kichik biznesda band bo'lganlar soni 1 million kishiga oshganda, kichik biznesning YaIMdagi ulushi o'rtacha 0,47 foiz punktga ortadi. Determinatsiya koeffitsienti ($R^2 = 0,38$) erksiz o'zgaruvchining erkli o'zgaruvchidagi dispersiyaning 38 foizini tushuntirishini anglatadi. Korrelatsiya koeffitsienti ($r = 0,62$) o'rtacha darajadagi musbat bog'liqlikni ko'rsatadi[6].

Bu natijalar shuni anglatadiki, bandlik o'sishi kichik biznesning iqtisodiy ulushini oshirishga hissa qo'shadi, ammo YaIMdagi ulushga ta'sir etuvchi boshqa muhim omillar ham mavjud — masalan, texnologik modernizatsiya, raqamli transformatsiya darajasi, mehnat unumdorligi, moliyaviy qo'llab-quvvatlash va shunga o'xshash omillar. Shu sababli, faqat bandlikni oshirish yetarli emas, balki kichik biznesning raqobatbardoshligini va samaradorligini oshirish zarurligi mavjud[7].

O'zbekistonda kichik biznesning raqamli transformatsiya jarayonida duch keladigan asosiy qiyinchiliklar quyidagilardan iborat:

Birinchidan, moliyaviy resurslarga kirish cheklanganligi. Kichik biznes subyektlarining aksariyati innovatsion texnologiyalarni sotib olish, raqamli platformalarga o'tish va zamonaviy uskunalarni joriy etish uchun yetarli moliyaviy resurslarga ega emas. Bank kreditlari uchun garov talablari yuqori, foiz stavkalari esa kichik tadbirkorlar uchun og'ir yuk. Jahon Banki ma'lumotlariga ko'ra, rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznesning 40 foizi moliyaviy resurslar yetishmasligidan aziyat chekadi.

Ikkinchidan, raqamli ko'nikmalar va bilimlarning yetishmasligi. Ko'plab kichik biznes egalarive xodimlari zamonaviy raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish uchun zarur ko'nikmalarga ega emaslar. E-tijorat platformalari, raqamli marketing, ma'lumotlar tahlili kabi sohalar bo'yicha o'qitish dasturlari yetarli emas. Xalqaro mehnat tashkiloti (ILO) ma'lumotlariga ko'ra, raqamli ko'nikmalar yetishmasligi kichik biznesning raqobatbardoshligini 30-40 foizga pasaytiradi.

Uchinchidan, zaif raqamli infratuzilma. Qishloq joylarda va uzoq hududlarda internet aloqasi past sifatli yoki mavjud emas. Elektr ta'minoti barqaror emas. Zamonaviy logistika va etkazib berish tizimlari rivojlanmagan. Bu omillar kichik biznesning onlayn savdo va raqamli xizmatlarni rivojlantirishiga to'sqinlik qiladi.

To'rtinchidan, murakkab regulyativ muhit va byurokratiya. Kichik biznesni ro'yxatdan o'tkazish, litsenziyalar olish va hisobotlar topshirish jarayonlari hali ham murakkab va vaqt talab qiladi. Soliq tizimi ayrim hollarda notekis va tushunarsiz. Raqamli biznes faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik hali to'liq shakllanmagan.

Beshinchidan, kuchli raqobat va bozorga kirish qiyinligi. Yirik korxonalar va xalqaro kompaniyalar ustunlik qiladi. Kichik biznes o'z mahsulotlarini sotish uchun yetarli marketing resurslariga ega emas. Davlat xaridlariga kirish murakkab va ko'p talablarni o'z ichiga oladi[8].

Yuqorida ko'rsatilgan qiyinchiliklarni bartaraf etish va kichik biznesni raqamli iqtisodiyotga muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun quyidagi strategiyalar tavsiya etiladi:

➤ Moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kengaytirish: Kichik biznes uchun maxsus imtiyozli kreditlar dasturini joriy etish, garovsiz kreditlar hajmini oshirish (2025-yilda 150 million so'mgacha), raqamli texnologiyalarni joriy etish uchun grantlar va subsidiyalar berish, mikrocredit tashkilotlarini rivojlantirish va ularning yetkazib berish imkoniyatlarini kengaytirish.

➤ Raqamli savodxonlikni oshirish dasturlari: Kichik biznes egalarive xodimlar uchun bepul yoki arzon raqamli ko'nikmalar kurslarini tashkil etish, e-tijorat, raqamli marketing, moliyaviy texnologiyalar bo'yicha onlayn va oflayn treninglar o'tkazish, texnoparklarve biznes-inkubatorlarda raqamli ko'nikma markazlarini ochish, universitetlar va kasb-hunar kollejlari bilan hamkorlikda amaliy dasturlar ishlab chiqish.

➤ Raqamli infratuzilmani modernizatsiyalash: Qishloq joylarda internet tarmog'ini kengaytirish va sifatini oshirish, elektr ta'minotini barqarorlash va muqobil energiya manbalarini qo'llash, zamonaviy logistika markazlari va omborxonalar qurish, kichik biznes uchun raqamli platformalar va onlayn bozorlarni rivojlantirish.

➤ Regulyativ muhitni soddalashtirish: Kichik biznesni ro'yxatdan o'tkazish jarayonlarini raqamlashtirish va soddalashtirish ("bir deraza" printsipli), soliq hisobotlarini onlayn topshirish imkonini kengaytirish, litsenziyalarni olish jarayonlarini qisqartirish va shaffoflashtirish, raqamli biznes faoliyati uchun aniq va tushunarli qonunchilik bazasini yaratish.

➤ Davlat qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish: Kichik biznes uchun davlat xaridlaridagi ulushni oshirish va kirish jarayonlarini soddalashtirish, eksportni qo'llab-quvvatlash dasturlari (sertifikatlashtirish, standartlashtirish, marketing) ni joriy etish, texnoparklarve biznes-inkubatorlar tarmog'ini kengaytirish, kichik biznes rivojlanishi uchun mahalliy loyihalarni moliyalashtirish.

➤ Xalqaro tajriba va hamkorlikni kengaytirish: Osiyo Taraqqiyot Banki, Yevropa Tiklanish va Taraqqiyot Banki, Fransiya Taraqqiyot Agentligi kabi xalqaro moliya tashkilotlari bilan hamkorlikni kuchaytirish (2025-yilda 470 million dollar ajratilgan),

rivojlangan mamlakatlarning kichik biznes qo'llab-quvvatlash tajribasini o'rganish va moslashtirish, startup va innovatsion loyihalar uchun xalqaro investitsiyalarni jalb qilish.

➤ Monitoring va baholash tizimini joriy etish: Kichik biznes rivojlanishi ko'rsatkichlarini muntazam kuzatish va tahlil qilish, dasturlar va loyihalarning samaradorligini baholash, xalqaro standartlarga moslashgan statistik hisobot tizimini yaratish, ma'lumotlarga asoslangan siyosat ishlab chiqish uchun raqamli monitoring platformasini joriy etish.

XULOSA. Raqamli iqtisodiyot sharoitida kichik biznes rivojlanishi O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishi, bandlikni ta'minlash va ijtimoiy barqarorlikni saqlash uchun muhim ahamiyatga ega. 2020-2024 yillar davomida O'zbekistonda kichik biznes sektori o'sish ko'rsatdi, YaIMdagi ulushi 54,3 foizga, bandlar soni 10,5 million kishiga yetdi. Ekonometrik tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, bandlik o'sishi ($\beta = 0,47$) kichik biznesning iqtisodiy ulushini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ammo bu yetarli emas.

Asosiy qiyinchiliklar — moliyaviy resurslarga kirish cheklanganligi, raqamli ko'nikmalar yetishmasligi, zaif infratuzilma va murakkab regulativ muhit — sektor rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur: moliyaviy qo'llab-quvvatlashni kengaytirish, raqamli savodxonlikni oshirish, infratuzilmani modernizatsiyalash, regulativ muhitni soddalashtirish va xalqaro hamkorlikni kuchaytirish.

2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi va 2025-yil uchun belgilangan maqsadlar (kichik biznes ulushini 55 foizga yetkazish, eksportni 12 milliard dollargacha kengaytirish) kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga davlatning e'tiborini ko'rsatadi. Xalqaro moliya tashkilotlaridan 470 million dollar moliyalashtirish olish ham muhim qadamdir. Biroq, muvaffaqiyat faqat moliyaviy qo'llab-quvvatlashga emas, balki tizimli yondashuvga, raqamli transformatsiya, innovatsiya va doimiy takomillashtirishga bog'liq.

Kelajakda kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirish, mehnat unumdorligini oshirish va raqamli texnologiyalardan keng foydalanish orqali O'zbekiston iqtisodiyoti barqaror va inklyuziv o'sishga erisha oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi rasmiy veb-sayti. <https://stat.uz> (2025-yil)
2. World Bank (2024). Small and Medium Enterprises Finance. Global Financial Development Report.
3. O'zbekiston Respublikasida kichik tadbirkorlik (2020-2021 yillar). Statistik to'plam. Toshkent: Milliy statistika qo'mitasi
4. Gazeta.uz (2025). Kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash haqida. <https://www.gazeta.uz>

5. Gujarati, D. N. (2022). Basic Econometrics. McGraw-Hill Education.
6. Wooldridge, J. M. (2020). Introductory Econometrics: A Modern Approach. Cengage Learning.
7. OECD (2023). SMEs Going Digital: Policy Challenges and Recommendations. OECD Digital Economy Papers.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni (2022). "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi" to'g'risida

